

Сидорчук Н.Г. Акмеологічний підхід як ключовий принцип розвитку особистості / Сидорчук Н. // Неперервна освіта: акмеологічні студії (Педагогічні науки. Психологічні науки): наук. журнал / за заг. ред. Гладкової В.М. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. – №1. – 120 с. – С. 14-20.

УДК 371.2 (09)

Нінель Сидорчук

ORCID iD orcid.org/0000-0003-2824-1562

докт. пед наук, доцент, професор кафедри педагогіки,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
вул. Велика Бердичівська, 40, 10008, м. Житомир, Україна,
sydorchukng@ukr.net

Акмеологічний підхід як ключовий принцип розвитку особистості

У статті актуалізовано проблему ключових принципів розвитку особистості нового типу у контексті акмеологічного підходу. Розглянуто інтерпретацію акмеологічного підходу з позицій формування, дослідження та визначення показників акмеологічності (стан, властивість, гармонія). Подано змістову інтерпретацію окреслених показників та механізм їх дії у процесі саморозвитку. Визначено роль акмеінформаційної взаємодії у процесі розвитку природних потенціалів людини, її здібностей та талантів. Доведено, що розглянуті принципи акмеології (стан, властивість, гармонія) дозволяють розкрити загальні риси (властивості) певного стійкого явища або стан певного матеріального об'єкта, причому цей стан визначається характеристиками найвищого рівня або є найвищою точкою вдосконалення. Окреслено перспективи використання розглянутого матеріалу у ході саморозвитку особистості.

Ключові слова: акмеологія; властивість; гармонія; принципи акмеологічності; стан.

Сидорчук Н.Г. Акмеологический подход как ключевой принцип развития личности

В статье актуализирована проблема ключевых принципов развития личности нового типа в контексте акмеологического подхода. Рассмотрена интерпретация акмеологического подхода с позиций формирования, исследования и определения показателей акмеологичности (состояние, свойство, гармония). Представлена содержательная интерпретация выделенных показателей, механизм их действия в процессе саморазвития. Определена роль акмеинформационного взаимодействия в процессе развития

наследственных потенциалов человека, его способностей и талантов. Доказано, что рассмотренные принципы акмеологии (состояние, свойство, гармония) позволяют раскрыть общие черты (свойства) определенного устойчивого явления или состояние определенного материального объекта, причем это состояние определяется характеристиками самого высокого уровня или является самой высокой точкой совершенствования. Определены перспективы использования рассматриваемого материала в ходе саморазвития личности.

***Ключевые слова:** акмеология; гармония; принципы акмеологичности; свойство; состояние.*

Sydorchuk N.G. Acmeological approach as a key principle of personality development

The article raises the problem of the key principles of the development of a personality of a new type within the context of acmeological approach. Attention is accented on the necessity of differentiating one of the key directions of acmeology – learning and generalization of the facts pertaining the perfection and self-perfection of a man.

The interpretation of acmeological approach from the position of formation, investigation and definition of the indicators of acmeological modus (state, property, harmony) is considered. The meaningful interpretation (characteristic) of the selected indicators, their mechanism of action in the process of self-development is presented.

The initial parameters of the "state" stimulating the conversion of natural potentials into creative ones that provide the self-realization of the creative potentials through spiritual products, self-development of the individual, personality as well as the acmeological creations of the subject of the activities. In the mentioned context the characteristic of the concept of "acme-core" is given; the acme-states of the participants of the educational process, the conventional concepts of "spiritual product" and "acme-core" are shown schematically.

With the links to scientific sources it is proved that the conditions taking place in everyday activities and requiring creative solutions lead to the development of creative "properties", which in the context of the contents characteristics of the acme as specific manifestation of the essence of life are considered through the concept of the phenomenon being inherent in the individual characteristics; and in the framework of educational interaction are the essential characteristics of the teacher's mastership. Under these conditions, the major dominant of the educational process are acme-core of spiritual products, manifested in the properties of the students, its consolidation and development at the stages of goal setting, goal realization and goal confirmation with meeting the conditions of students' spiritual and moral development. Every stage in promoting the creation of the spiritual products that meets pre-defined requirements includes the changes in the positions of that person who teaches and the person who learns; and the desired

results are obtained through the creation of author's systems of activities and formation of the students' knowledge, ensuring their projecting and implementation in the process of self-training.

It is noted that the overall performance of the educational process is determined by the harmonization of the educational environment. The key aspects of harmonization of educational space are defined; among the latter the traditional modernization with using a multi-level cyclic monitoring and self-monitoring of the quality of education for every specialist, taking into account its general result (the identification of educationalists, possessing the mastership skill of creating the spiritual products by means of the disciplines, practically in the majority of the graduates) are defined.

The role of acme-informational interaction in the process of the development of natural potentials of the person, his abilities and talents is defined. It is proved that the analyzed principles of acmeology being the ontological engineering (the state, property, harmony) can reveal common features (properties) of a certain stable phenomenon or state of a particular material object, and this state is determined by the characteristics of the highest level or the highest point of perfection. The prospects for the use of the analyzed material in the course of self-development are identified.

Key words: *acmeology; harmony; principles of acmeological; property; state.*

Сучасний розвиток суспільства, науково-технічний прогрес вимагають від людини постійного самовдосконалення як умови адаптації до нових моделей суспільного життя та виробництва. У цілому самовдосконалення особистості розглядають як самодетермінований рух будь-якої цілісної відкритої системи (у т.ч. й людини) до більшої впорядкованості (самоорганізації) з метою досягнення максимально можливого за тих чи інших умов рівня розвитку – "акме" (вершини, розквіту). У зв'язку з цим особливого значення набуває застосування в ході дослідження актуалізованої проблеми акмеологічного підходу [2;5;7, с. 46-52; 8, с. 60-65].

Акмеологія як новий науковий напрям сформувався у 60-х роках ХХ століття. А дослідження, розпочаті під керівництвом Б.Г. Ананьєва, Н.В. Кузьміної, А.О. Деркача, О.О. Бодальова, шляхом конкретизації її предмету в структурі різних напрямів загальної психології, дозволили зазначеній галузі набути самостійного статусу. Створена ж Б.Г. Ананьєвим на базі загальнотеоретичних положень психології концепція комплексного дослідження людини на різних етапах її життя визначила необхідність виділення одного із ключових напрямів акмеології – вивчення та узагальнення фактів удосконалення та самовдосконалення людини.

Як показав аналіз історичних аспектів розвитку акмеологічного підходу вже мислителі давнього світу, що відзначалися життєвою мудрістю у практичній діяльності, у певних інтерпретаціях розглядали проблеми самовдосконалення людини, вивчали причини, за яких окремі індивідууми,

за рівних потенційних можливостей досягали видатних результатів. Саме в цьому й проявлялися перші ознаки акмеологічності у життєдіяльності людини, які й дозволили розкрити сутність акме у досягненні конкретного видатного результату.

Загальнолюдська мудрість віків, узагальнена у формі знань підвищеного типу, передалась наступним поколінням. У ході такої передачі зростала й роль освіти, як системи передачі накопиченого фундаментального досвіду. Із зміною на сучасному етапі розвитку людства власне мислення, суспільної свідомості здійснюється уточнення поглядів на об'єктивну реальність, з'являються нові концепції, нові наукові течії, спрямовані на обґрунтування наукової теорії та педагогічної практики, результатом, вершиною яких є висококваліфікований випускник – спеціаліст.

Дійсно, у процесі розвитку суспільства спостерігається становлення особистості нового типу, що характеризується рівнем її творчої діяльності та швидкістю оволодіння уміннями та навичками на базі психофізіологічних характеристик, досягненням результатів праці у продуктивній діяльності. Загальний контекст розуміння проблеми веде до переосмислення перспектив подальшого розвитку особистості у межах акмеологічної концепції освіти, де виховання, освіта та навчання є процесами творення та самотворення спільної діяльності їх учасників – студентів та викладачів.

Саме на вершинному принципі розвитку й ґрунтується акмеологія, коли під акме розуміють найвищу граничну точку досягнення результату. Акмеологія з гносеологічної точки зору (у широкому розумінні) розглядається як сукупність теоретичних і практичних уявлень про людину як частину природи, у вузькому – це закономірності удосконалення і досягнення вершин особистістю та суспільством з урахуванням особливостей та механізмів розвитку людини на стадії ранньої середньої та пізньої дорослості та зрілості [4, с. 150].

Акмеологічний підхід ґрунтується, як правило, на уточненні власне характеристики та розуміння категорії акме, яка розглядається крізь призму історичного розвитку та охоплює у змістовій інтерпретації "акме" три відомих етапи: грецький, латинський та сучасний.

У статті розглянемо інтерпретацію акмеологічного підходу з позицій принципів формування, дослідження та визначення показників акмеологічності: стану, властивостей та гармонії [1, с. 214].

Як зазначає Н.В. Кузьміна, саме у типових станах, властивостях, гармонізації оточуючого середовища проявляються природні потенціали або обдарованість людини – її властивості як індивіда, з якими він народився: будова тіла, центральної нервової системи, мозку, органів чуття, тип темпераменту, генофонд та ін. У своїй роботі вона доводить, що у ході акмеінформаційної взаємодії фахівець у галузі освіти визначає здібності та таланти, як свої, так і тих, хто навчається: до яких об'єктів, процесів, результатів вони проявляють найбільшу зацікавленість, здібності, схильності. Автор наголошує, що відсутність постійного стимулювання природних

потенціалів людини до самореалізації приводить до їх самоблокування та втрати здатності до саморозвитку [6, с. 11].

Дамо змістову інтерпретацію окреслених показників акмеологічності розвитку особистості.

У цілому *стан* – це модальність – характеристика будь-якої системи-моделі, яка відображає її різні ракурси-положення-конфігурації відносно тих чи інших координатних об'єктів екстеросередовища та соціуму. Стан суб'єкту може бути зафіксовано, визначено, встановлено з точки зору екстернально-зовнішнього та інтернально-внутрішнього порядку. Стан розглядається як сутність буття при розкритті атрибутивної конструкції матерії; досягнення найвищої досконалості у будь-якій галузі діяльності як підсумковий результат [1, с. 214].

Як зазначено у Філософському енциклопедичному словнику (1983), *стан* – це дефінітивно встановлене свідомістю, підсвідомістю суб'єкта в певних часових та просторових межах інтегрально-базальне відчуття:

- комфорту-дискомфорту, затишку-дисзатишку, благополуччя-неблагополуччя, задоволеності-незадоволеності у тих чи інших субструктурах-субсистемах організму в сукупності його систем, субсистем; мультистани суб'єкта;

- як модальність-параметр його позитивних, негативних психофункцій-психопроцесів;

- як параметр-характеристика його задоволеності-незадоволеності, контрольно-регулятивна функція в феноменах адаптації-приспосовування суб'єкта до екстеросередовища, соціуму, екзистенції [9, с. 586].

Такі вихідні параметри стимулюють перетворення природних потенціалів у творчі, такі, що забезпечують самореалізацію творчих потенціалів через духовні продукти, саморозвиток індивіда, особистості, суб'єкта діяльності, індивідуальності. А власне самореалізація природних потенціалів суб'єктів освіти в процесі навчальної та позанавчальної діяльності обумовлена рядом об'єктивних умов.

Зв'язуючою ланкою природних потенціалів людини і самореалізації природних і творчих потенціалів в продуктах творення – духовно-матеріалізованих та матеріальних – є *духовні продукти*. У зазначеному контексті мікрокомплекс елементів природних та набутих потенціалів, що забезпечують суб'єкту успішне оволодіння продуктивною компетентністю і компетенціями, успішний саморух до вершин продуктивності називається *акме-ядром духовних продуктів*. Н.В. Кузьміна визначає структуру акме-ядра духовних продуктів через властивості суб'єктів освіти залежно від віку тих, хто навчається, перспективних завдань, дидактичних модулів, що конструюються (цілей впливу, очікуваних результатів, ознак передбачуваної продуктивної компетентності випускників конкретних навчальних закладів) [6, с. 14].

Акме-ядро духовних продуктів включає фізичні, психічні, акмеологічні новоутворення, що проявляються у властивостях людини (здібності, мотиви,

спрямованість, відповідальність, компетентність, компетенції) та складають підґрунтя її "майстерності".

У цілому у станах проявляється захопленість справою, відповідальність, направленість не на перевагу у змаганні з іншими, а на пошук себе, свого призначення, місії в удосконаленні своєї справи, а для "майстрів" визначають такі спільні стани:

- впевнене володіння методами акмеологічних досліджень об'єкта, процесу результатів власної діяльності за ознаками якості створених духовних продуктів у властивостях своїх учнів, а також учнів інших фахівців;

- самостійне регулярне вивчення якості результатів власної діяльності за ознаками готовності та продуктивної компетентності випускників до продуктивного розв'язання завдань на вході у нове середовище;

- спрямованість на розвиток продуктивної компетентності майбутніх фахівців, що забезпечує їм успішний саморозвиток в умовах самостійної діяльності;

- наявність яскраво виражених здібностей, пов'язаних з природними потенціалами або задатками;

- громадянська мотивація и спрямованість на професійну освітню діяльність; озброєння тих, хто навчається, програмами діяльності само творення;

- відповідальність перед тими, хто навчається, та собою за кінцеві результати;

- розвиток продуктивної компетентності та високого рівня майстерності;

- стимулювання акме-ядра духовних продуктів у властивостях кожного з них тощо.

Поєднання понять "духовний продукт" та "акме-ядро" учасниками освітнього процесу обумовлює визначеність та розкриває привабливість задач саморозвитку та самовдосконалення (рис. 1).

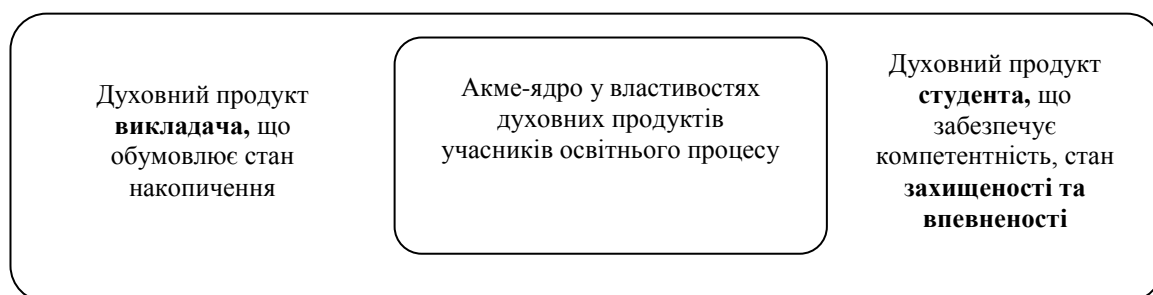

Рис. 1. Акме-стан учасників освітнього процесу, що засвоїли поняття духовний продукт та акме-ядро

Стани, що повторюються в повсякденній діяльності та потребують прийняття творчих рішень, приводять до розвитку творчих *властивостей*.

У цілому *властивість*, у контексті змістової характеристики акме як конкретного прояву сутності буття, розглядається через поняття явище, якому притаманні індивідуальні характеристики [1, с. 214].

У класичній психології здібності розглядаються як властивості особистості, які, як стійка система відношень людини до природи, суспільства, праці, іншим людям, до самого себе, – проявляються на базі здібностей людини та залежать від здібностей людини взаємодіяти з цими сферами: щось у них виділяти, помічати, переживати ті чи інші почуття, налагоджувати контакт, усвідомлювати їх та себе у взаємозв'язку з ними.

Вироблення такої стійкої системи відношень, як властивості особистості, – тривалий процес. Він здійснюється під керівництвом: *учителів* – носіїв навчальних дисциплін та майстерності, на основі яких здійснюється розвиток інтересів, схильностей та здібностей тих, хто навчається; *батьків*, їх здатності помічати успішну діяльність своїх дітей, допомагати знайти самого себе; *довідкових мікрогруп*, у які потрапляє дитина, підліток або молода людина; *системи цінностей*, які можна порівнювати, узгоджувати із своїми уявленнями про те чи інше явище.

Властивості – предикати майстерності, коли майстер – дефініціює (називає) та диференціює поведінку та вчинки тих, хто навчається. Він (майстер) також індивідуалізує своє ставлення до них у оціночних судженнях, спілкуванні, спираючись на їх найкращі характеристики. Він помічає зміни, що відбуваються під впливом освіти та самоосвіти, заохочує самоорганізацію, самоосвіту, самоконтроль у пошуках стилю власної діяльності. Він приймає самостійні рішення на основі прогнозованих наслідків.

За таких умов головною домінантою є акме-ядро духовних продуктів у властивостях тих, хто навчається, його усталення та розвиток на етапах цілепокладання, цілереалізації, цілеутвердження, що підпорядковуються духовно-моральному розвитку тих, хто навчається. Кожен етап просування в творенні духовних продуктів, що задовольняють заздалегідь сформульованим вимогам, включає зміни позицій того, хто навчає, і того, хто навчається.

На *етапі цілепокладання* домінуюча роль належить викладачу: він з'ясовує інтереси, схильності, потреби, мрії тих, хто навчається, щоб узгодити з ними програму, що він конструює. Викладач знайомить їх з джерелами та можливостями задоволення власних потреб, законами саморуху до вершин продуктивності, критеріями та ознаками змін, що в них відбуваються, під впливом освіти.

Етап цілереалізації найбільш тривалий. Він включає оптимізацію часу на навчання та самоосвіту, контроль та самоконтроль, оцінювання та самотестування; підпорядкований оволодінню програмою тих, хто навчається, до рівня, що забезпечує їх саморозвиток та пробудження потреби у саморусі до вершин продуктивності в майбутній професійній діяльності.

Домінуюча роль викладача переміщується на співучасть у підготовці занять, допомагає тим, хто навчається, усвідомити особисту відповідальність

за оволодіння майстерністю у власній діяльності на зразках вершинних фахівців, як певних ідеалів, інтенсифікує їх зусилля.

Етап цілеутвердження, як найбільш важливий, охоплює дії, що визначають необхідність за допомогою духовно-матеріалізованих та матеріальних продуктів довести тим, хто навчається, власну продуктивну компетентність та творчу готовність до самостійного прийняття рішень у розв'язанні задач на вході до нового навчально-пізнавального, соціального або професійного середовища та самостійно розвиватися у ньому (рис. 2).

Набуті властивості суб'єктів освіти у процесі спілкування, пізнання та праці, пов'язаних із оволодінням компетенціями у процесі роботи над навчальними дисциплінами, навчальною, науковою, технологічною інформацією, що у ній пред'являється, – фізичні, психічні, акмеологічні новоутворення у властивостях індивіда, особистості, суб'єкта діяльності, індивідуальності.

Рис. 2. Властивості суб'єкт-суб'єктних стосунків викладача та студента

Відповідно до теорії функціональних систем П.К. Анохіна, – системоутворювальний фактор у функціональних системах, шуканий кінцевий результат – продуктивне розв'язання освітніх задач та саморозвитку особистості в ній [3].

У зазначеному контексті образ продуктивного результату, акмецільові стратегії забезпечення умов його втілення у шукані духовні продукти виражаються у таких індивідуальних властивостях випускників та авторських проектах їх діяльності, які забезпечать їм подальший продуктивний саморозвиток. Шукані результати ж отримують засобами авторських систем діяльності та навчанням студентів їх проектуванню та реалізації в умовах самотренінгу. На кожному з трьох етапів взаємодії зі студентами (цілепокладання, ціlereалізації, цілеутвердження) у центрі уваги

викладача акмецільові стратегії управління процесом їх творення та самотворення, а загальна продуктивність освітнього процесу визначається *гармонізацією* освітнього середовища.

Гармонія (з давньо-грецьк. *ἀρμονία* – зв'язок, порядок; лад; злагодженість, відповідність, стрункність) – зв'язність, узгодженість частин – установка культури, що орієнтує на осмислення всесвіту (як у цілому, так і його фрагментів) та людини з позиції стану їх глибинної внутрішньої впорядкованості; значима цілісність, взаємна відповідність предметів та явищ, зв'язок, стрункність, відповідність частин, що складають цілісність [1, с. 218]. З позиції синергетики, хаос – є дисгармонією, а порядок – гармонією.

У аксіологічному вимірі гармонія виступає однією з базових цінностей європейської культури, підґрунтям та умовою наступності якої виступає освіта. Освіта – багаторівнева та багатофункціональна система, тому й аспектів гармонізації існує значна кількість. За таких умов ключовим засобом її гармонізації є традиційна модернізація з використанням багаторівневого циклічного моніторингу, в основу якого покладений самомоніторинг якості освіти кожним фахівцем, а загальним результатом є виявлення *фахівців освіти, що володіють майстерністю творення духовних продуктів* засобами навчальних дисциплін, що ними викладаються, практично у *більшості випускників*, а також визначення базових критеріїв оцінки їх професійної діяльності.

У зазначеному контексті *вагомим критерієм* характеристики майстрів є уміння аналізувати процес взаємодії тих, хто навчається, з об'єктами спілкування, пізнання, праці. У поле їх зору в першу чергу потрапляють труднощі в розумінні, запам'ятовуванні, оволодінні навчальним матеріалом, з якими стикаються учні/студенти. На противагу ним малопродуктивні фахівці вбачають причини утруднень тих, хто навчається, у них самих: недостатня увага, старанність, здібності. Це стає передумовою для оцінки дій студентів низькими (часто негативними) оцінками та, як правило, розглядається як засіб стимулювання потреби їх виправлення. Насправді, як показують дослідження Н.В. Кузьміної, така організація навчального процесу лише блокує природний потенціал тих, хто навчається, та гальмує їх волю у процесі подолання труднощів.

С.Д. Пожарський доводить, що високопродуктивні фахівці, захоплені ідеєю зацікавити всіх своєю дисципліною, розвивають її засобами таланти та здібності тих, хто навчається, з'ясовують причини утруднень, які виникають у їх учнів. Причини утруднень вони визначають через недоліки своєї діяльності: формулювання цілей, визначення засобів їх конкретизації, відбір змісту навчальних дисциплін. Вони прагнуть наблизити зміст навчальних дисциплін до професійних потреб майбутніх фахівців шляхом відбору відповідної інформації (понять, прикладів, вправ), організації освітньої комунікації з орієнтацією на ключовий критерій якості освіти – розвиток продуктивної компетентності, компетенцій – на відміну від репродуктивної [1, с. 278].

Гармонізація навчально-виховного процесу у роботі майстрів передбачає також перехід від традиційних понять до перспективних, що використовуються на сучасному виробництві; конструювання дидактичних модулів з психолого-педагогічним спрямуванням на акме-ядро духовних продуктів у властивостях учасників освітнього процесу; визначення предметом аналізу системи понять, що не тільки формулюються, але й реально використовується; побудови тактичного, оперативного та стратегічного зв'язку; фіксацію результатів через зміну викладачем своєї авторської системи діяльності та підвищення продуктивної компетентності випускників; включення в авторську систему діяльності викладачів духовно-матеріальних продуктів та механізмів їх фіксації [6, с. 19].

За таких умов узгодити вимоги сучасного освітнього простору з малопродуктивними фахівцями є своєрідним надзавданням: вони позиціонують себе як фахівців продуктивних, відповідно допомоги не потребують. Нестандартним підходом у підвищенні продуктивності їх професійної діяльності є залучення до моделювання, побудови акметраєкторій життєвого шляху вершинних фахівців у галузі освіти. Цікавим у зазначеному контексті є розроблений на базі кафедри педагогіки Житомирського державного університету спецкурс для магістрантів вищих навчальних закладів "Акмеологія успіху", покликаний закласти основи навичок застосування акмеологічного методу до соціальних явищ, сприяти інтеграції наукових, філософських, психологічних знань, їх практичній реалізації в досягненні професійних успіхів.

У цілому ж розглянуті принципи акмеології (стан, властивість, гармонія) дозволяють розкрити загальні риси (властивості) певного стійкого явища або стан певного матеріального об'єкта, причому цей стан визначається характеристиками найвищого рівня або є найвищою точкою вдосконалення. Такий шлях самовдосконалення людини визначає її удосконалюючий вплив на найближче оточення та розвиток суспільства у цілому та сприяє його перспективному розвитку.

Список використаних джерел

1. Акмеология – философия успеха: [монографія] / под ред. Пожарського С.Д. – СПб: "Северный колледж", 2010. – 320 с.
2. Анохин П.К. Общие принципы компенсации нарушенных функций и их физиологическое обоснование / П.К. Анохин, дейст. чл. АМН СССР. – М.: [б. и.], 1955. – 20 с.
3. Анохин П.К. Узловые вопросы теории физиологии функциональных систем: [монографія] / Анохин П.К. – М.: Наука, 1980. – 196 с.
4. Бунякина Е.В. Акмеологический подход к развитию личности / Бунякина Е.В. // Становление фундаментальной акмеологии: [монографія] / [Пожарський С.Д., Бранский В.П., Бунякина Е.В. и др.]. – СПб: Из-во "ЛЕМА", 2015. – 174 с.
5. Капица С.П. Синергетика и прогнозы будущего / Капица С.П., Курдюмов С.П., Малинецкий Г.Г. – М.: Из-во УРСС, 2003. – 290 с.

6. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория фундаментального образования в опыте талантливых преподавателей: [монография] / Н.В. Кузьмина. – СПб: Из-во НУ "Центр стратегических исследований", 2013. – 272 с.

7. Пригожин И.Р. Философия нестабильности / И.Р. Пригожин // Вопросы философии. – 1991. – № 6. – С. 46–52.

8. Семёнов И.Н. Акмеология – новое направление в гуманитарных науках / И.Н. Семёнов // Гуманитарные науки. – Ялта, 2001. – № 2. – С. 60–65.

9. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Ильичев Л.Ф., Федосеев П.Н. и др. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 836 с.

Транслітерований список використаних джерел та літератури Transliteration

1. Akmeolohiya – fylosofiya uspekha: [monohrafiya] / pod red. Pozharskoho S.D. – SPb: "Severny`i kolledzh", 2010. – 320 s.

2. Anokhin P.K. Obshchie printsipy` kompensatsii narushenny`kh funktsii i ikh fiziologicheskoe obosnovanie / P.K. Anokhin, deist. chl. AMN SSSR. – М.: [b. i.], 1955. – 20 s.

3. Anokhin P.K. Uzlovy`e voprosy` teorii fiziologii funktsionalny`kh sistem: [monohrafiya] / Anokhin P.K. – М.: Nauka, 1980. – 196 s.

4. Bunyakina E.V. Akmeologicheskii podkhod k razvitiyu lichnosti / Bunyakina E.V. // Stanovlenie fundamentalnoi akmeologii: [monohrafiya] / [Pozharskii S.D., Branskii V.P., Bunyakina E.V. i dr.]. – SPb: Iz-vo "LEMA", 2015. – 174 s.

5. Kapitsa S.P. Sinerhetika i prohozy` budushcheho / Kapitsa S.P., Kurdyumov S.P., Malinetskii H.H. – М.: Iz-vo URSS, 2003. – 290 s.

6. Kuzmina N.V. Akmeologicheskaya teoriya fundamentalnogo obrazovaniya v opy`te talantlivy`kh prepodavatelei: [monohrafiya] / N.V. Kuzmina. – SPb: Iz-vo NU "Tsentr stratehicheskikh issledovani", 2013. – 272 s.

7. Prihozhin Y.R. Filosofiya nestabilnosti / Y.R. Prihozhin // Voprosy` filosofii. – 1991. – # 6. – S. 46–52.

8. Semyonov I.N. Akmeolohiya – novoe napravlenie v humanitarny`kh naukakh / I.N. Semyonov // Humanitarny`e nauki. – Yalta, 2001. – # 2. – S. 60-65.

9. Filosofskii e`ntsiklopedicheskii slovar / hl. red. Ilychev L.F., Fedoseev P.N. i dr. – М.: Sovetskaya e`ntsiklopediya, 1983. – 836 s.